

Het stedelijk theater verplaatst zich

Het leefpatroon van de (post) moderne mens verandert en lijkt zich van de binnensteden af te keren. Het wordt steeds normaler dat bewoners van de ene suburbane locatie 's morgens in bus, trein of auto stappen om in een andere 'ringlocatie' te gaan werken, om daarna 's avonds weer terug rijden, zonder dat het stadscentrum wordt aangedaan. Sommigen concluderen hieruit dat de stedelijke openbare ruimte, de stedenbouwkundige en de landschapsarchitectonische ontwerper aan belang verliezen. Maar is deze conclusie wel terecht?

RIENTS DIJKSTRA*

In het Aviodome op Schiphol werd op 22 oktober 1996 een symposium gehouden over de functie en het ontwerp van de openbare ruimte met als titel *Het stedelijk theater*. Aanleiding was de publicatie van een gelijknamig boek dat in opdracht van de Rijksplanologische Dienst geschreven is door Arnold Reijndorp en Ivan Nio. Het symposium draaide om drie thema's: Private Openbare Ruimten, Conflicterend Ruimtegebruik en het Ontwerp van de Openbare Ruimte als culturele opgave. Vooral het eerstgenoemde thema is belangrijk, daar het verschijnsel private openbare ruimten tot conflictueus ruimtegebruik kan leiden en aanleiding is om na te denken over het opnieuw ontwerpen van de openbare ruimte. Rode draad in de betogen was de verandering in het gebruik van de openbare ruimte en de vraag hoe ontwerper en bestuurder hier mee om moeten gaan.

DEFINITIE

Volgens inleiders Arnold Reijndorp van Arnold Reijndorp BV en David Lauwers werd de openbare ruimte tot een jaar of tien geleden meestal impliciet gedefinieerd als het 'negatief dat overblijft nadat de ruimte is ingevuld met gebouwen'. Tegenwoordig ziet men de openbare ruimte echter als een entiteit opzichzelf, met een eigen gebruik, een eigen waarde en een ei-

Stedelijk theater verplaatst zich naar de wereld van de ring.

gen ontwerp. Belangrijk kenmerk is daarbij niet de eigendomssituatie of het al dan niet bebouwd zijn, maar de functie van de betreffende plek in het openbare leven. De openbare ruimte bevindt zich op alle plekken waar mensen elkaar op zelf gekozen momenten, uit vrije wil en anoniem, kunnen ontmoeten. In de woorden van Rob Dokter van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschappen: "De plekken waar het stedelijk toneel zich afspeelt". De openbare ruimte is het podium voor de ontmoetingen van alledag. Vele van deze openbare plekken zijn inmiddels privé-eigendom en bevinden zich in warenhuizen, metro- en treinstations en cafés.

SEMI-PUBLIEK

Dit heeft verschillende gevolgen. Om te beginnen betekent de waargenomen verschuiving van het leefpatroon naar de intermediaire zone en de 'wereld van de ringweg' niet dat het belang van de openbare ruimte afneemt, maar wél dat deze verandert en zich verplaatst. Openbare functies worden steeds meer gebonden aan economisch gedrag of aan mobiliteit en bevinden zich steeds vaker op privé-domein. Zo dienen knooppunten in vervoersstromen zoals treinstations -en tegenwoordig zelfs benzinstations- naast hun traditionele functie in toenemende mate als locatie voor cafés, winkels en andere voorzieningen. Maarten Hajer, socioloog bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, hield een betoog over de functie van stations als nieuwe openbare ruimte. Hij vertelde hoe de gemeente München in samenwerking met autoproducent BMW een visie heeft ontwikkeld waarin de auto te zamen met de trein en het station een centrale rol toebedeeld krijgen. Zij vormen het knooppunt van de mobiliteitsdienstverlening. Gevolg is dat de openbare ruimte zich kan uitbreiden tot de stations, zo-

dat een tegenwicht wordt geboden aan de zuigkracht van de grote winkelcentra.

PRIVE-RUIMTE

De overtreffende stap in de privatisering van de openbare ruimte gaf Rob Dokter. In de bedrijvenparken aan de randen van gemeenten speelt het traditionele openbare leven zich grotendeels binnen -in de kantine- af, terwijl de open ruimte rond het gebouw nog slechts een parkeerplaats is waar men zo snel mogelijk weg wil. In dit geval is het de vraag in hoeverre de openbare ruimte nog openbaar is. Het is in ieder geval geen stedelijke openbare ruimte meer. De bedrijfskantine is immers alleen toegankelijk voor een selecte groep: de werknemers van het bedrijf.

De translocatie en transformatie van de openbare ruimte kan segregatie en functiescheiding veroorzaken. De filosoof Renee Boomkens wees bovendien op de 'schermerking' van ringwegen en spoorlijnen, waardoor ook een fysieke separatie tussen de oude stad en de 'nieuwe wereld van de ring' ontstaat.

De vraag is natuurlijk of ontwerpers en bestuurders hieraan iets kunnen of moeten doen. Rob Dokter stelde vast dat het architectonische ontwerp niet zoveel macht heeft om het functioneren van de openbare ruimte te bepalen. Wordt de taak van de stedenbouwer of landschapsarchitect echter wat ruimer opgevat, dan zijn er wel degelijk interessante aanknopingspunten. Deze hebben vooral te maken met programma en functie van de openbare ruimte, en het is hier dat de thema's 'conflicterend ruimtegebruik' en 'het ontwerp van de openbare ruimte als culturele opgave' aan de orde moeten komen.

*redactie AGORA